

Kaffets historia

Återutgivning av text från 1889

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Kaffets historia.

Återutgivning av text från 1889

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-571-9

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du en kort men spännande historik över hur kaffet tog över världen.

Du får läsa om de första religiösa bråken om drycken redan för tusen år sedan i arabvärlden – och hur kaffet sedan spred sig till Europa och Sverige.

Den här texten publicerades ursprungligen den 9 februari år 1889 i tidskriften ”Ny illustrerad tidning” med rubriken ”En kopp kaffe”.

Texten publicerades anonymt.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med felstavningar har behållits.

Kaffets historia

Den här texten publicerades ursprungligen den 9 februari år 1889 i tidskriften "Ny illustrerad tidning" med rubriken "En kopp kaffe". Texten publicerades anonymt.

Kaffeträdets egentliga hem är vid öfre Nilen, der det ännu växer vildt. Ingen vet med bestämdhet hvem det hvar, som först kom på den idén att koka kaffe. Perserna påstå, att då deras store profet en gång led mycket och bad till den allsmäktige, så kom erkeengeln Gabriel, hvilken redan hade visat Muhammed den vänligheten att lära honom läsa genom att trycka hans hufvud tre gånger mot jorden och lärde honom också att dricka kaffe genom att tvinga honom att svälja en svart dryck, som han tillredde af vissa bönor, hvilka växte i Muhammeds trädgård. Araberna deremot påstå, att en helig dervisch, som på lediga stunder nedlät sig att vakta getter, märkte att de visade sig mycket uppslupna och lifliga, då de hade ätit bladen af vissa träd. De hoppade och struttade och sågo så förnöjda ut, att dervischen blef afundsjuk på dem. Han ville dela deras glädje, tog och tuggade några af dessa blad och kände sig förunderligt uppiggad, alldeles som om han hade varit en af getterna. Som han var en snäll der-

visch, så ville han icke behålla denna märkliga upptäckt för sig sjelf, utan talade om den för andra. Men då höll han på att bli offer för sin välmening. Afundsjuka bröder anklagade honom offentligt för att ha druckit berusande drycker i strid mot de heliga lagarne. Detta var lifsfarligt. Lyckligtvis gjorde den nya drycken honom fyndig och vältalig, så att han öfvertalade sina motståndare att göra åtminstone ett försök med hans favoritplanta. De samtyckte. De drucko. De blefvo uppiggade och förklarade enhälligt, att kaffet var en gåfva af den store profeten såsom en ersättning för det farliga vinet, hvilket han hade förbjudet dem att dricka. En annan helig man från Djemen, Gemal Eddin, som sedan blef prest i Aden, införde den dyrbara plantan allmänt i Arabien och erhöll derigenom sådant rykte och sådana vördnadsbetygelser, att han gjordes till kaffets helige patron. Ingen trogen profetens anhängare slutar än i denna dag sin morgonbön utan att önska åt denne helige välgörare paradiset's ljufvaste fröjder.

Den första förföljelsen mot kaffet inleddes af två lärda läkare i Mecka. Dessa hade sysselsatt sig många år med att utröna om Muhammed hade varit läkare, alldeles som i våra dagar många lärde egenat åratat af sitt lif för att få någon klarhet i hur Shakespeare stafvade sitt namn. Dessa två forskare funno några verser i koranen, hvilka tycktes fördöma bruket att tillaga kaffe i de heliga moskeerna. De drogo då i härnad mot kaffet med samma ifver som i våra dagar en och annan troende i Sverige uppträder mot svagdrickat, och de upptäckte — som läkare alltid göra i dylika fall — att kaffebönan hade tusentals fel, och att i synnerhet inbillningen upphetsades till den grad, att det skulle kunna möjligen leda till nya utläggningar af profetens ord och sålunda orsaka farligt och skandalväckande kätteri. De vädjade till emiren, som ifrigt tog fatt i detta tillfälle att visa sitt nit som

rättroende muhammedan. Emiren sammankallade ett möte af läkare, lagkloke och prester, inför hvilka kaffe skulle tillagas och profvas. Det skedde. Men ingenting brottsligt upptäcktes. Då beslöt en af de två läkarne, som stält till hela uppträdet, att uppoffra sig för sin sak, och förklarade att kaffet var berusande, ty det hade berusat honom flere gånger. För detta brott straffade han med en känbar bastonad, men emiren utfärdade en förordning, hvori kaffet förbjöds i Kairo och i emirens hela distrikt. Sultanen i Konstantinopel — de trogues store fader — stadfäste emellertid icke denna förordning, utan förklarade att mötets medlemmar voro åsnor och befallde att den olycklige läkaren, som bekänt att ha berusat sig med kaffe, skulle föras till Konstantinopel och hans hufvud der läggas emellan hans fötter.

Efter den betan vågade hvarken läkare eller någon annan grumla gudfruktiga kaffeälskande muhammedaners samvete med några skrupler angående kaffet, och det blef nu regerande i Orienten.

Långt före detta hade en man från Damascus fört kaffet till Konstantinopel, och år 1543 öppnades der det första kaffehuset. Andra uppstodo snart och blefvo tillhåll för lärda män, hvilka under inflyttandet af den stimulerande drycken togo sig för att diskutera intrasslade tros- och politikproblem. Då sultanen fick veta detta, befallde han att kaffehusen skulle stängas och förbjöd kaffedrickning vid strängaste straff. Men kaffekoppen var starkare än de trogues herskare, och kaffe dracks i smyg öfver allt, till och med i sultanens eget harem. Då sultanen märkte, att han ingenting förmådde mot kaffet, så fick han det visa infallet att åter tillåta kaffedrickning och att kaffehus skulle få existera, med vilkor att i dem engagerades historieberättare, jonglörer, danserskor och ormtjuserskor, för att förekomma alla politiska diskussioner. Kaffekoppen blef så mäktig, att det stiftades

en lag, som tillät en hustru skiljas från sin man, om han icke kunde förse henne med nog kaffe.

Då den nya favoriten på detta sätt eröfrat österlandet, så fann bönan snart sin väg äfven till Europa. Pietro de la Vallee från Venedig var den förste, som i västerlandet hade ett kaffehus, och detta öppnades år 1626 i Roma. En fransman, Merville, gjorde det samma år 1626 i Marseille. Men det var först år 1669, då Soliman Aga kom som Mahmud IV:s ambassadör till Ludvig XIV, som bruket att dricka kaffe blef allmänt i Frankrike. Redan vid sin första audiens talade ambassadören om kaffe, och då han såg gäster hos sig, bjöd han dem alltid på denna dryck från sitt fädernesland. På ett gifvet tecken kommo svarta slafvar, klädda i ljusa turbaner och himmelsblå dräkter, och buro på en liten sidenkudde en dyrbar kopp af finaste porslin. I den håldes kaffet från en kannan af silfver eller guld, och på knä bjödo de drycken åt gästen. Ambassadören blef mycket populär för sitt kaffe. År 1672 öppnade armeniern Pascal ett stort kaffehus i Paris, ehuru han hade en svår konkurrens att utstå med sicilianaren Procope, som på gatan utbjöd den läckra drycken för billigare pris. Snart blef kaffet så omtyckt, att kaffehus öppnades i alla vinklar och vrår i Paris. De blefvo mötesplatser för personer, som önskade tala med hvarandra och njuta af denna dryck eller andra förfriskningar. Det lifliga franska lynnet fattade genast smak för den stimulerande drycken, som ansågs kunna kurera melankoli och gifva tröst för alla sorger. Så t. ex. då en dag en viss hofdam erhöll den sorgliga nyheten att hennes man plötsligen aflidit, utbrast hon bestört:

»En sådan sorg! Ge mig fort en kopp kaffe!«

London blef först bekant med kaffet till följd af en nyck. Edwards, en rik engelsk köpman, hade från sina resor i Orienten icke

blott medtagit smaken för kaffe utan äfven Pasca, en grekisk qvinna, hvilken han hade köpt i Smyrna och som han använde till att bjuda kaffe på orientaliskt vis åt hans gäster. Men dessa blefvo så efterhängsna att besöka honom för att få njuta af den nya drycken och beundra den sköna grekiskan, att köpmannen blef led på sitt påhitt och gifte bort Pasca med sin kusk och gaf dem pengar till att etablera ett kaffehus i Saint Michaels Alley. Och kaffet blef snart öfver hela England en allmän favoritdryck.

Under det Wien belägrades af turkarne, gjorde en viss Kolschutski så utmärkta tjenster som spion, att då konung Sobieski och Karl af Lothringen slog turkarne och eröfrade deras praktfulla läger, gåfvo de som belöning åt Kolschutski, alla kaffebalar, som de funno der. Med denna skatt öppnade han det första kaffehuset i Wien, och från den dagen spred sig kaffetåren öfver hela Österrike. Det är blott i de nästan otillgängliga Alperna som kaffedrickning ännu för några år sedan var så litet känd att herdarne kokade kaffebönorna med späck, till dess de blefvo så mjuka, att de kunde förtäras som vanliga bönor.

Tysklands hof hade lärt sig af fransmännen att dricka kaffe. Kurfursten af Brandenburg, som var en klarseende och praktisk finansier, insåg att han kunde göra sig en inkomstkälla af kaffet och befalde sin lifmedikus, en holländare, att skriva en afhandling om tobakens och kaffets utmärkta effekt på människors helse. Lifmedikusen skref sin bok, kurfursten utgaf en förordning, och brandenburgarne lärde sig att dricka kaffe i stora quantiteter, hvarigenom pengar flöto in i kurfurstens skattkammare.

Men i det öfriga Tyskland fick kaffet här och der mäktiga motståndare. Den famöse kurfursten af Hessen-Cassel, som sålde sina undersåtar per pund lefvande vigttill England för att strida mot

Amerika, och som beklagade sig för sina befälhafvande general öfver att så få af dem dogo i kriget, ehuru det var stipuleradt i kontraktet, att kurfursten skulle få en viss summa för hvar och en som dog — denne furste tillät icke att kaffe såldes i hans rike. Ända till 1847 vågade ingen kolonialvaruhandlande i Hessen öppet sälja kaffe i sin bod. Fredrik II af Preussen, som sjelf var passionerad kaffedrickare, ville ha monopol på att sälja kaffe. Preussarne älskade och kanske ännu mera fruktade deras »Alter Fritz», som hade gjort deras lilla land till ett mäktigt konungadöme, men då han höjde priset på kaffe, fick deras lojalitet en svår stöt, och de offentliggjorde karrikatyrer öfver honom. Konungen såg dessa karrikatyrer, skrattade åt dem och — behöll sitt monopol. Hur det gick med kaffeförbudet i Sverige under Reuterholmska regeringen är så allmänt bekant, att det är onödigt här orda om det.

Det mest värderade kaffet kommer från Mokka, och det är i denna stads omgifningar som den sort odlas, hvilken exklusivt är afsedd för sultanen i Konstantinopel och qvinnorna i hans harem. Mokka-kaffet indelas i tre sorter. Prima sorten är den, då bönan sjelf frigör sig från stjelken. Detta är den tribut, som ökenaraberna betala åt sultanen. Då bönorna icke längre falla af sig sjelfva från trädet, lägges under det en duk, och stammen skakas häftigt. Den skörd, som då erhålles, kommer ministrarne och pashorna till godo. De bönor, som äro kvar på trädet efter skakningen, få vanliga dödlige nöja sig med.

I kvalitet kommer Bourbonkaffet näst efter Mokka. För öfrigt odlas kaffe på Martinique, Guadeloupe, Cuba, Puerto Rico, Jamaica, Brasilien, Cayenne, Surinam, Haiti, Malabar, Java, Padang, Guayra, Sumatra, Manilla, Gabon och Ceylon.

Om man rostar kaffeträdets blad, erhålles ett té, som åtskilliga

— i synnerhet malajer — föredraga framför kaffe, kokadt på bönorna, emedan det är mera nervretande. Om bladen äro väl rostade och läggas i kokande vatten, så blir färgen mörkbrun likt kaffets, lukten doftar som grönt té, och smaken är en blandning af kaffe och té. Det är synnerligen verksamt som stärkande medel efter strapatser, i värme och i köld. I de armeniska kaffehusen i Manchester serveras kaffeté, kokadt på kaffebönor och kakaobönskal, som uppblandadt med mjölk är en ganska stärkande och välsmakande dryck.

Kaffet har äfven i Sverige blifvit en så allmän favorit, att det är onödigt beskrifva orsaken, hvarför en kopp kaffe utöfvar en så magnetisk magt på oss. En sak vill jag dock särskildt fästa uppmärksamheten på, och det är att kaffe stärker och lifvar mer än spirituosa. På de orter der kaffet har blifvit en favorit, har det också undanträngt spirituösa drycker, ty dess välgörande verkningar skattas lika högt af de obildade, som dess strimulerande kraft värderas af tänkaren och skriftställaren.

Olyckligtvis innehåller en kopp kaffe så litet verkligt kaffe. Förfalskningarne börja redan i Arabien, innan balarne kommit till de närmaste hamnarne Alexandria, Jaffa och Beyrut. Hvarje böna af mokka-kaffet synas och i stället för den hårda, runda, halft genomskinliga bönan utskeppas bönor af sämre slag. I Europa föredrager man derfor Javakaffet. Att blanda cikoria med kaffe är ytterst vanligt. För att komma på spåren denna förfalskning är det tillräckligt att lägga den misstänkta blandningen i vatten; om det är rent kaffe simmar det, men om det innehåller cikoria, sjunker det till botten och vätskan blir gul. Om kaffet är uppblandadt med brändt korn och lägges i destilleradt vatten, blir vätskan grumlig, är kaffet oblandadt, förblir vätskan genomskinlig.

I handeln förekommer ofta hela bönor, hvilka redan gjort tjänst för att åstadkomma kaffeextrakt. Som de icke ha någon lukt, kan man lätt komma under fund med detta bedrägeri. Kaffe blandas äfven med ekållon, korn, råg, sötmandel, bohvete, kikört, hafre, vargböna, hvitbeta, kastanie, majs, gryn, ormbunkar, buxbomsfrön, johannisbröd, glycerin etc. Under en lång tid gjorde man med tillhjälp af en liten form kaffebönor af cikoria, kaffesump och snickarelim, som såldes under namn af *hygienskt kaffe*. Kaffe uppblandadt med brändt socker, sirap eller glycerin för att öka bönans tyngd och gifva den ett glänsande utseende, har ofta blifvit såldt under de ståtliga namnen: *Café des gourmets*, *Café des sultanes* och *Café des connaisseurs*.

För att öka sin vinst förfalskar många kaffehandlare sitt kaffe med cikoria. För att bereda kaffehandlarens ögon ett nöje förfalskar många cikoriahandlande sin vara med venetianskt rödt, och fabrikanter af denna färg friskar upp den litet med tegelstensgrus, så att dess billighet och vackra utseende skall behaga cikoriahandlanden.

Hur skall man bäst koka en kopp kaffe? Ja, derom äro meningarna, som om allt annat här i världen, delade. Enligt det orientaliska receptet skall en kopp kaffe vara »svart som helvetet, stark som djefvulen och söt som en qvinna».

Kaffet får en finare lukt om det är nybrändt och kokas som *filtrerad* vatten. Det kaffe, som hvilken cubansk negress som helst kan koka genom att helt enkelt lägga kaffet i en spetsig flanellpåse och hålla kokhett filtrerad vatten genom den, öfverträffar i smak, lukt och styrka allt kaffe som ni kokar, äfven om det sker på edert allra mest omtyckta sätt. Försök och gör en jämförelse!

Har ni då haft verkligt äkta godt kaffe att experimentera med, så blir ni så förtjust i hvad ni dricker, att då någon af edra väninnor

afråder eder från njutningen att dricka kaffe, emedan det är skadligt, så svarar ni som Voltaire gjorde, då en vän varnade honom för att dricka så mycket kaffe, emedan det är ett gift:

»Om det är ett gift, så är det ett mycket långsamt dödande gift. Det har nu hållit på att döda mig i åttiofyra år!»

Viktiga ord och personer

Ceylon.

Gammalt namn på önationen Sri Lanka i södra Asien.

Dervisch.

Samlingsnamn för en rad olika muslimska ordnar som liknar de kristnas munkväsenden. Den mest kända är de ”dansande dervischerna” i Mevleviorden.

Fredrik II av Preussen.

[1712–1786] Preussisk kung och kurfurste av Brandenburg från 1740 tills sin död år 1786. Var en av sin tids mest framgångsrika ledare. Gjorde Preussen till en stormakt och utökade kraftigt dess territorium.

Kurfurste.

En titel för furstarna i det Tysk-romerska riket. Förutom kejsaren/kungen så var kurfurste den förnämsta titeln i riket under större delen av medeltiden. I vissa delar av det tyska riket användes titeln långt in på 1800-talet.

Ludvig XIV.

[1638–1715] Kung av Frankrike och Navarra från 1643 till sin

död. Under Ludvig XIV:s tid vid makten utkämpade Frankrike tre krig. Han är mest känd för att ha uppfunnit hovetiketten.

Malajer.

En av de största folkgrupperna i Sydostasien, finns bland annat i Malaysia, Indonesien, Brunei och Filippinerna.

Pund.

Viktenhet. Ett skålpund är 425 gram.

Reuterholm, Gustaf Adolf.

[1756–1813] Svensk friherre och statsman. Under åren 1792–1796 då kronprinsen Gustaf Adolf var omyndig, var Reuterholm landets egentlige regent. Förvisades från Stockholm när kronprinsen tog över styret över landet som Gustaf IV Adolf.

Shakespeare, William.

[1564–1616] Engelsk författare och skådespelare. Anses vara en av världslitteraturens främste dramatiker. Är känd för verk som "Romeo och Julia", "Köpmannen i Venedig" och "Macbeth".

Johan III Sobieski.

[1629–1696] Polsk kung från 1674 tills sin död år 1696 samt storfurste av Litauen. Är framför allt känd för sina stora militära framgångar i kriget mot turkarna.

Vargböna.

Äldre namn på en art av lupiner.

Venetianskt rött.

Annat namn på en rad färgpigment som i dag kallas engelskt rött.

Färgen görs av rött järnoxidpigment.

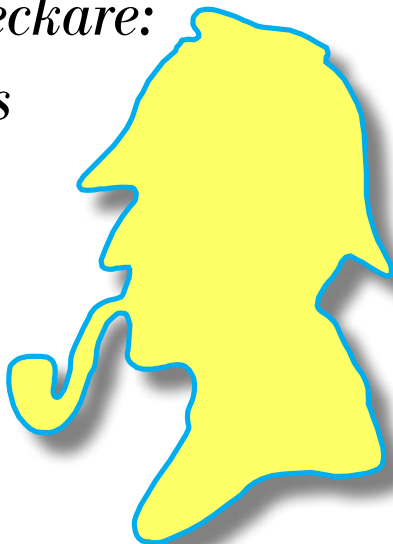
Voltaire.

[1694–1778] Fransk författare och filosof. Hans riktiga namn var François-Marie Arouet. Var ledamot av Franska Akademien från 1746 till sin död 1778. Är mest känd för sin roman "Candide" från 1759.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carring*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se